

Universitatea „Babes-Bolyai” Cluj-Napoca
Facultatea de Geografie
Școala Doctorală Geografie

Fenomenul dezindustrializării din perioada de tranziție
și impactul asupra geodemografiei și al habitatului în
județul Hunedoara

Teză de doctorat
Rezumat

Coordonator științific:
Prof.univ.dr.Ciangă Nicolae

Doctorand: Mateș Adela-Ioana

Cluj-Napoca
2012

Cuprins

Introducere.....	4
Capitolul 1. Așezarea geografică. Limite.....	6
1.1. Localizare. Delimitare.....	6
1.2. Organizarea administrativ-teritorială.....	8
Capitolul 2. Stadiul cunoașterii. Aspecte teoretice și metodologice.....	9
2.1. Stadiul cunoașterii.....	9
2.2. Aspecte teoretice și metodologice în cercetarea asupra fenomenului dezindustrializării și impactului asupra populației și habitatului în județul Hunedoara.....	15
Capitolul 3. Premise fizico-geografice de dezvoltare a industriei în județul Hunedoara.....	19
3.1. Structura geologică și relieful.....	19
3.1.1. Geologia județului Hunedoara.....	19
3.1.2. Relieful județului Hunedoara.....	21
3.1.2.1. Unitatea montană.....	21
3.1.2.2. Depresiunile intramontane.....	24
3.1.2.3. Culoarele depresionare.....	25
3.2. Clima și principalele elemente climatice.....	26
3.2.1. Temperatura.....	26
3.2.2. Vânturile.....	27
3.2.3. Precipitațiile.....	28
3.2.4. Aspecte legate de poluarea de origine industrială a atmosferei.....	28
3.3. Hidrografia.....	29
3.3.1. Rețeaua hidrografică.....	30
3.3.2. Lacurile.....	32
3.3.3. Apele subterane.....	35
3.4. Resursele naturale ale județului Hunedoara.....	37
3.4.1. Resursele subsolului.....	37
3.4.1.1. Resursele carbonifere.....	37
3.4.1.2. Resursele metalifere.....	39
3.4.1.3. Resursele nemetalifere.....	40
3.4.2. Resursele hidro-energetice.....	42
3.4.3. Pădurile și resursa forestieră.....	43
Capitolul 4. Principalele etape ale dezvoltării industriei județului Hunedoara.....	47
4.1. Urme ale antichității în județul Hunedoara.....	47
4.2. Perioada preindustrială.....	49
4.3. Perioada 1848-1948 (capitalismul).....	50
4.4. Perioada 1948-1990 (anii socialismului).....	55
4.5. Perioada tranziției către economia de piață.....	57
Capitolul 5. Caracteristicile apariției și dezvoltării principalelor ramuri industriale, din cele mai vechi timpuri și până la finele anului 1989.....	61
5.1. Factori genetici și tradiție în dezvoltarea industriei.....	61
5.1.1. Locul industriei județului Hunedoara în cadrul Imperiului Habsburgic și-n România după Unire. Caracteristici generale.....	62

5.2. Etapele edificării industriei.....	64
5.2.1. Perioada Antichitate până în anul 1948.....	65
5.2.1.1. Industria minieră.....	65
5.2.1.1.1. Minele de aur.....	65
5.2.1.1.2. Minele de fier.....	81
5.2.1.1.3. Minele de cărbuni.....	91
5.2.1.1.4. Minereurile neferoase.....	101
5.2.1.2. Industria energiei electrice.....	104
5.2.1.3. Industria constructoare de mașini.....	105
5.2.1.4. Industria chimică.....	106
5.2.1.4.1. Industria produselor farmaceutice.....	107
5.2.1.5. Industria alimentară.....	109
5.2.1.6. Industria pielăriei și blănăriei.....	110
5.2.1.7. Alte unități industriale.....	111
5.2.2. Perioada 1948-1990.....	113
5.2.2.1. Contextul socio-economic al instaurării socialismului și relațiile de producție specifice.....	113
5.2.2.2. Industria hunedoreană în perioada socialistă.....	114
5.2.2.2.1. Industria energiei electrice.....	115
5.2.2.2.2. Industria carboniferă.....	120
5.2.2.2.3. Industria siderurgică.....	125
5.2.2.2.4. Industria extractivă și de prelucrare a minereurilor neferoase.....	135
5.2.2.2.5. Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor.....	141
5.2.2.2.6. Industria chimică și a produselor farmaceutice.....	142
5.2.2.2.7. Industria extractivă și producătoare a materialelor de construcții.....	146
5.2.2.2.8. Industria lemnului.....	150
5.2.2.2.9. Industria textilă.....	151
5.2.2.2.10. Industria alimentară.....	154
5.2.2.2.11. Industria pielăriei și blănăriei.....	155
Capitolul 6. Efectele industrializării.....	159
6.1. Popularea județului, ca efect al industrializării și fenomenul de urbanizare.....	159
6.2. Migrația populației.....	165
6.3. Apariția și dezvoltarea principalelor zone industriale din județul Hunedoara.....	173
6.3.1. Dezvoltarea zonei Valea Jiului.....	173
6.3.2. Dezvoltarea zonei Hunedoara-Călan-Deva.....	176
6.3.3. Dezvoltarea zonei Brad.....	182
6.4. Poluarea.....	184
Capitolul 7. Declinul economic.....	186
7.1. Declinul economic. Prezentare generală.....	186
7.2. Începutul declinului industriei hunedorene.....	188
Capitolul 8. Fenomenul dezindustrializării în județul Hunedoara la nivelul principalelor ramuri industriale.....	191

8.1. Industria energiei electrice.....	191
8.2. Industria carboniferă.....	193
8.3. Industria siderurgică.....	197
8.4. Industria extractivă și de prelucrare a minereurilor feroase și neferoase.....	206
8.5. Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor.....	211
8.6. Industria chimică și a produselor farmaceutice.....	212
8.7. Industria extractivă și producătoare a materialelor de construcții.....	214
8.8. Industria lemnului.....	216
8.9. Industria bunurilor de larg consum.....	218
8.9.1. Industria pielăriei și blănăriei.....	218
8.9.2. Industria textilă.....	220
8.9.3. Industria alimentară.....	222
Capitolul 9. Impactul dezindustrializării asupra populației județului Hunedoara.....	224
9.1. Dezindustrializarea, aspecte teoretice și conceptuale.....	224
9.2. Impactul geodemografic.....	225
9.2.1. Regresul numeric al populației.....	227
9.2.2. Structurile geodemografice.....	232
9.2.2.1. Structura populației pe sexe.....	232
9.2.2.2. Structura populației pe grupe de vârstă.....	235
9.2.2.3. Structura populației pe medii rezidențiale.....	239
9.2.2.4. Structura populației pe sectoare economice.....	241
9.2.3. Migrația populației.....	243
9.2.3.1. Fenomenul remigrației.....	252
9.2.3.2. Navetismul.....	253
9.2.4. Șomajul.....	256
9.2.5. Criminalitatea și infraționalitatea.....	260
9.2.6. Abandonul școlar.....	264
Capitolul 10. Impactul dezindustrializării asupra componentei de habitat.....	267
10.1. Dezafectarea, eliminarea și reconversia zonelor industriale.....	267
10.2. Impactul asupra fondului locativ.....	274
10.3. Modificări profunde asupra dotărilor instituționale.....	278
10.4. Poluarea.....	281
Capitolul 11. Proiecte și programe de relansare economică.....	285
11.1. Programe județene din sfera socialului și a economicului.....	285
11.2. Programe și proiecte la nivelul municipiilor și orașelor județului.....	286
11.3. Analiza diagnostic (S.W.O.T.) a județului Hunedoara.....	287
11.4. Propunere de proiect pentru relansarea economiei județului Hunedoara.....	294
Concluzii.....	296
Bibliografie.....	301
Anexe	

Cuvinte-cheie: industrializare, urbanizare, dezindustrializare, declin economic, impactul geodemografic, migrația populației, regresul numeric al populației, șomaj, dezafectarea și reconversia zonelor industriale, relansare economică

Introducere

Diversitatea de resurse cu care a fost înzestrat județul Hunedoara, i-a permis o dezvoltare a mai multor ramuri industriale, a căror produse finite au ajuns să fie renumite chiar și la nivel internațional (siderurgia). Cu toate acestea căderea comunismului și trecerea la economia de piață, a avut doar efecte negative, Hunedoara trecând de la cel mai industrializat județ al țării, la unul dintre cele mai afectate de șomaj, sărăcie, infracționalitate, un județ ce a scăzut numeric și a îmbătrânit, toate acestea purtând pecetea dezindustrializării.

Tema lucrării de față se dorește a fi una de actualitate, mai ales în condițiile social-economice în care se află județul Hunedoara, contribuind atât la înțelegerea fenomenului de dezindustrializare cu efectele sale negative sau pozitive (e drept mai puține), cu implicațiile asupra populației, asupra componentei de habitat, dar și a sublinierii importanței gestionării corecte a unor resurse epuizabile.

S-a încercat în această lucrare să se refacă cronologic traseul parcurs de județul Hunedoara în dezvoltarea sa economică, surprinzând aspecte din cele mai îndepărtate timpuri (antichitate) până în prezent. Structurată în unsprezece capitole, lucrare vrea să prezinte evoluția economiei județului Hunedoara, urmată de decăderea economică de după anul 1989, cu toate implicațiile sale.

Capitolul 1-Așezarea geografică. Limite

Acest capitol prezintă încadrarea județului în cadrul teritoriului țării, principalii vecini, precum și organizarea administrativ-teritorială actuală a județului. În prezent județul Hunedoara cuprinde un număr de 7 municipii (Deva-reședința județului Hunedoara, Hunedoara, Petroșani, Orăștie, Brad, Lupeni, Vulcan), 7 orașe (Hațeg, Aninoasa, Călan, Petrla, Simeria, Uricani și Geoagiu-ultimul devenit oraș în anul 2000), 55 de comune și 457 de sate.

Capitolul 2-Stadiul cunoașterii. Aspecte teoretice și metodologice

Cadrul metodologic în care s-a desfășurat cercetarea reunește o serie de principii, metode și mijloace. Principiile de bază ale studiului sunt: principiul **spațialității, cauzalității, integrării, istoric, antropic**. Dintre metodele folosite putem enumera **metoda observației** (atât directe cât și indirecte), ținând cont de caracterul mai mult descriptiv folosit în primele capitole ale lucrării (evoluția industriei), **metoda comparației** (în analiza comparativă a datelor referitoare la rata șomajului, rata infracționalității, numărul locuințelor construite, etc) dar și o **analiză istorică** a datelor, a problematicii tezei din perspectiva evoluției în timp, prin studii transversale, **metoda tipologică** și cea mai importantă metodă a geografului-**metoda cartografică**.

Lungul drum al cunoașterii este adesea însoțit de dificultăți, ce par să-ți pună la încercare dorința de finalizare a cercetării începute sau să-ți încetinească elanul specific debutului. În studiul meu am încercat să parcurg atât titluri de lucrări științifice, cât și articole de reviste geografice sau articole de jurnale cu specific economic, în acest capitol prezentând doar o parte dintre acestea.

Capitolul 3. Premise fizico-geografice de dezvoltare a industriei în județul Hunedoara

Capitolul trei prezintă o imagine de ansamblu a teritoriului analizat, din punct de vedere fizico-geografic. Teritoriul județului Hunedoara are o alcătuire geologică complexă, fiind constituit din mai multe unități structurale majore. Majoritatea formațiunilor geologice

aparțin Carpaților Meridionali și anume părții nord-vestice a inflexiunii spre sud a acestui lanț muntos, iar în partea de nord a județului sunt prinse terminațiile sudice ale Munților Apuseni (munții Metaliferi). Din punct de vedere tectono-structural și litologic, toate aceste varietăți de roci, țin de cele două unități majore: Autohtonul Danubian și Pânza Getică.

Relieful se caracterizează printr-o mare varietate, întâlnind de la luncă, dealuri până la munții înalți ce contrastează cu depresiunile intramontane și culoarele depresionare, zone în care s-au conturat principalele așezări umane ale județului.

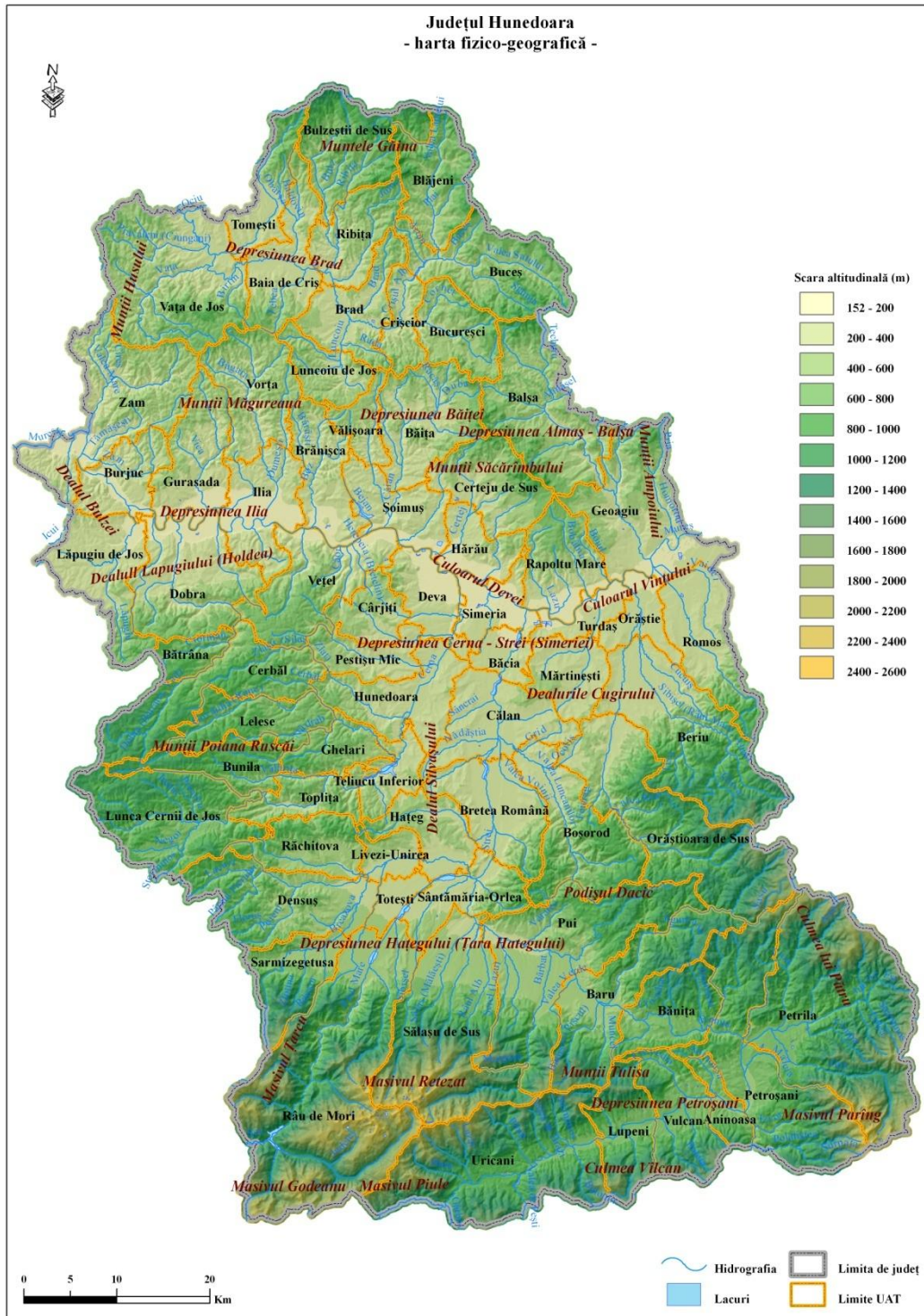

Figura.1-Harta fizico-geografică a județului Hunedoara

Din punct de vedere climatic județul Hunedoara se încadrează în două tipuri climatice: climatul de munte cu temperaturi mai scăzute și precipitații mai abundente și climatul continental moderat de deal cu temperaturi mai ridicate și precipitații moderate, cel de-al doilea fiind favorabil desfășurării activităților economice locale.

Element esențial al peisajului, hidrografia reflectă rezultanta interdependenței celorlalți factori fizico-geografici: clima, relieful și litologia, vegetația, solurile, cărora li se alătură tot mai impetuos omul, cu activitatea sa directă sau indirectă. Datorită etajării reliefului și a varietății geologice, rețeaua hidrografică a județului Hunedoara este una foarte bogată, ceea ce a permis valorificarea ei în scopuri hidro-energetice, în industrie, în procesul de producție, pentru alimentarea cu apă potabilă a localităților.

Varietatea nu este însă doar o caracteristică a reliefului, ci și a resurselor naturale, care au stat ulterior la baza dezvoltării industriei acestui județ. Vorbim astfel de resursele carbonifere ce au transformat județul Hunedoara, respectiv Valea Jiului în cea mai importantă regiune huiliferă a țării, de resursele de fier din munții Poiana Ruscă ce au dus la dezvoltarea industriei extractive și de prelucrare a minereului, industrie ce a poziționat județul Hunedoara în topul clasamentului ca dezvoltare industrială, de minereurile auro-argentifere, atât de râvnite încă din perioada daco-romană și de numeroasele pietre de construcție răspândite pe întreg teritoriul județului. Toate aceste resurse amintite, la care se adaugă resursele hidrografice, resursa forestieră au transformat județul Hunedoara în unul din cele mai dezvoltate județe ale țării din punct de vedere economic, fapt ce atras după sine o populare mai intensă, o dezvoltare a infrastructurii.

Capitolul 4. Principalele etape ale dezvoltării industriei județului Hunedoara

Cu cel de-al patrulea capitol s-a intrat practic în prima parte a lucrării, dedicată dezvoltării industriei pe aceste meleaguri. S-au prezentat aici principalele etape cronologice ale apariției și dezvoltării industriei, începând din antichitate și până în perioada tranziției spre economia de piață, insistând mai mult asupra perioadei capitaliste și a celei socialiste.

Capitolul 5. Caracteristicile apariției și dezvoltării principalelor ramuri industriale, din cele mai vechi timpuri și până la finele anului 1989

De o importanță deosebită pare a fi următorul capitolul, dedicat caracteristicilor apariției și dezvoltării principalelor ramuri industriale ale județului, din antichitate și până în momentul cheie, anul 1989. S-a încercat o divizare a capitolului în două părți: antichitate-1948, anul naționalizării, și 1948-1989, perioada de avânt economic a județului. S-au analizat toate ramurile industriale din punct de vedere a evoluției în județ, a modernizării uneltelor de lucru, a metodelor de extracție a minereurilor, etc.

Industria hunedoreană a apărut și s-a dezvoltat de-a lungul mai multor secole, unele ramuri avându-și începuturile încă din antichitate, altele dezvoltându-se mai târziu, la finele secolului XVIII, începutul secolului al XIX-lea. Totuși această evoluție nu a fost lipsită de momente de regres, condițiile istorice punându-și amprenta și asupra dezvoltării industriale a regiunii.

Diversitatea resurselor minerale utile a permis chiar și o împărțire oarecum tematică, a principalelor mine existente, în ordinea apariției lor: minele de aur, minele de fier, minele de cărbuni, diverse mine sau cariere de metale neferoase.

În perioada Antichitate-1948 s-au pus bazele dezvoltării industriei extractive a **minereurilor auro-argentifere**, ocupație ce datează încă de pe vremea dacilor. Putem identifica două zone importante în exploatarea minereului aurifer: zona Bradului și cea a Săcărâmbului, unde s-a identificat prezența a 13 teluri din totalul de 40 cunoscute pe glob, precum și un număr mare de minerale „aproape 100 de minerale dintre care unele foarte rare

[...] 6 elemente native (Au, Ag, As, Cu, S, Te), 32 sulfuri și sulfosăruri, o seleniură, 13 telurii și 9 oxizi”¹. Totodată Săcărâmbul este singurul loc din țară unde s-au identificat „eukarit, jordanit, plumbogumit și skorodit”². Aici a fost creată „prima școală cu specializare minieră din Transilvania, unică în felul ei în Europa Centrală”³

La fel de veche ca și extragerea aurului pe teritoriul hunedoarean este și **extractia fierului**. Minele aparțineau romanilor, iar minereul extras de băștinași, de cele mai multe ori era destinat pentru satisfacerea nevoilor provinciilor romane. La fel ca și în cazul minelor de aur, minele de fier aveau „în frunte un „conductores fierarium” și un „collegium fabrum” a meșterilor fierari”⁴ ce răspundeau oarecum de întreaga activitate desfășurată. Toate descoperirile făcute, destul de numeroase, atestă faptul că zona Teliuc-Ghelari a fost un important centru minier încă din perioada daco-romană.

Rezervele de minereu de fier din zona Munților Poiana Ruscă și vechea tradiție a prelucrării acestuia pe meleagurile hunedorene au dat naștere ideii de construcție a unui prim furnal în imediata apropiere a Hunedoarei, la Toplița. Data exactă a punerii în folosință este însă incertă. Totuși, documentele vremii vorbesc despre anul 1754 sau 1781. El „producea în general fontă albă (90%), fontă cenușie (7,5%) și fontă oglindă (2,5%).”⁵ „Furnalul de la Toplița își încetează activitatea la 15 ianuarie 1837, când un incendiu a distrus clădirea și instalațiile anexe.”⁶

Insuficiența producției furnalului de la Toplița a preocupat administrația locală, ce a decis începerea construcției unui nou furnal în anul 1806 „în comuna Govăjdie, pe locul atelierului numit Limpertul Vechi”⁷, terminat în anul 1810 și pus în funcțiune în luna aprilie 1813. Aici s-au turnat o parte din elementele aflate și acum la baza structurii de rezistență a turnului Eiffel.

Dar momentul cheie în apariția siderurgiei hunedorene îl constituie construirea uzinelor de la Hunedoara, determinată pe de o parte de faptul că vechile ateliere deveniseră nerentabile, dar și de conjunctura creată de apariția căilor ferate și a dezvoltării industriei constructoare de mașini. Anul 1884 marchează de fapt începutul siderurgiei hunedorene, prin darea în folosință la 25 mai 1884 a primului furnal de la Hunedoara.

Dar deși principalul centru siderurgic în formare se afla la Hunedoara, nu trebuie neglijată nici importanța uzinei de la Călan. Aceasta dispunea de un furnal ce producea fontă brută din care se fabricau apoi sobe, cazane de rufe și alte articole pentru uz casnic. Construcția furnalului a început la 25 mai 1869 de către societatea „Kronstoder Verein”, proprietara minelor de la Teliuc, iar punerea sa în funcțiune are loc în anul 1871.

Județul Hunedoara dispune și de mari **zăcăminte carbonifere**, în subsolul județului găsim cel mai important bazin carbonifer al Transilvaniei. Primele notificări despre prezența cărbunilor în zonă au fost făcute în anul 1782 de mineralogul Benko Janos, dar exploatarea propriu-zisă a început mai târziu, „în jurul anului 1835 se efectuează în bazinul Văii Jiului primele lucrări de prospecțiuni și explorări,[...] iar în 1840 frații Hoffmann și Carol Madespach, proprietari de mine din Rusca Montană fac explorări în Valea Jiului”⁸.

După o perioadă în care de exploatarea cărbunilor s-au ocupat mai multe societăți, în anul 1920 se înființează Societatea anonimă română „Petroșani”, ce preia astfel zăcămintele

---

¹ Nichițean, N., Jianu Coralia, Maria anul 2006, pag.14

² Idem

³ Op. Cit., anul 2006, pag.52

⁴ Fodor, D., anul 2005, pag.109

⁵ *** „Din istoricul metalurgiei hunedorene. 110 ani de la punerea în funcțiune a primului furnal de la Hunedoara. 1884-1994”, anul 1994, pag.259

⁶ *** „Combinatul Siderurgic Hunedoara. Tradiție și progres în siderurgie. 1884-1974”, anul 1974, pag.34

⁷ Op.cit., anul 1974, pag.36

⁸ Op.cit., anul 2005, pag.206

formate din 25 de straturi de cărbuni de grosimi variabile (40-80 m), împărțind minele în două grupuri: grupul Petroșani (cu minele Petroșani Est, Petroșani Vest, mina Dîlja, mina Petrița, mina Aninoasa și grupul Vulcan (cu mina Vulcan Est, Vulcan Vest, mina Dr. Chorin). (Gruescu, I.S., anul 1970, pag.40-43)

Figura următoare prezintă evoluția producției de cărbune a societății de la preluare până la începutul celui de-al doilea război mondial.

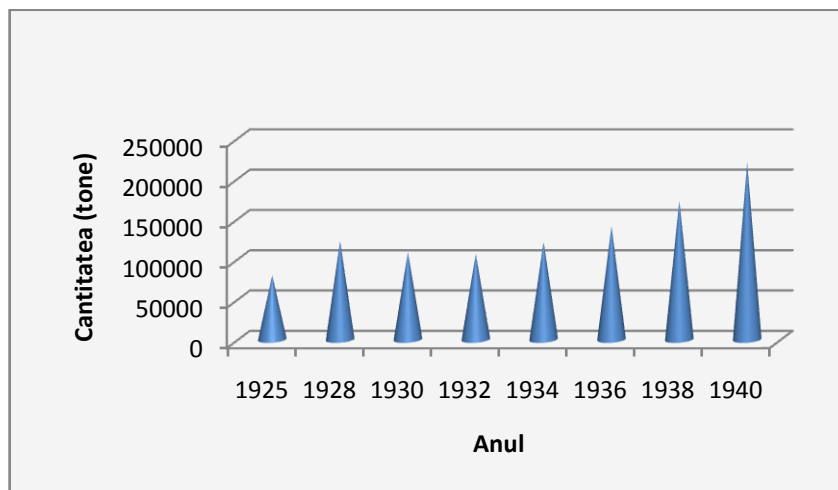

Figura 2.- Producția de cărbune a societății „Petroșani”, 1925-1940 (sursa: Arhivele Naționale ale Statului din județul Hunedoara, Fond Societatea”Petroșani”)

Se pun bazele industriei energiei electrice, prin apariția primelor termocentrale, la Vulcan, Lupeni, Gura Barza și a unor grupuri electrogene ce funcționau la diferite întreprinderi industriale. Industria chimică a început să se dezvolte în județul Hunedoara încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, mai multe subramuri ale acesteia începând să prindă viață încă de atunci.(fabrica „Vâscoza” Lupeni, viitoarea Chimica SA Orăștie, Cooperativa „Digitalis” Orăștie, viitoare SC Fares SA, etc).

Tot acum se pun bazele industriei pielăriei și blănăriei, reprezentate de „Prima fabrică sistematică de blănuri” din România, viitoarea fabrica „Vidra” Orăștie, „Fabrica de ghete și bocanci Ardealul”. Alte fabrici de renume în această perioadă sunt și Fabrica de cărămidă și sticlă Friedrich Wagner înființată în 1889, la Orăștie, „Fabrica de cărămidă Robert Fraenk” (1898), „Fabrica de gips Kaston Aladar” (1910), „Industria Ceramică SA”-fabrică de produse refractare cu sediul la Barul Mare, fabrica de oțet la Hațeg, o fabrică de mezeluri „Gotlieb Sergir Sucursorii” și două fabrici de bere la Deva, etc.(Gruescu,I.S., anul 1970, pag.96-100)

Cea de-a doua perioadă corespunde anilor 1948-1990, când dorința nemărginită a puterii în anii socialismului era să amplifice procesul de dezvoltare al industriei, în special al industriei grele. Datorită bogatelor resurse naturale, ce constituiau baza dezvoltării industriei extractive, siderurgice, energetice, etc, județul Hunedoara a ocupat de timpuriu un loc important în ansamblul economiei naționale. S-au deschis noi mine, s-au construit noi uzine de preparare a minereurilor, s-au adus noi agregate și mașini, mult mai performante, toate determinând o creștere a producției industriale, a personalului ocupat în industrie.

În industria energetică începe activitatea de amenajare hidroenergetică de pe Râul Mare Retezat ce va ajunge să dețină un număr de 12 centrale hidroelectrice și centrala de bază Retezat de 335 MW pusă în funcțiune în anul 1986, are loc modernizarea termocentralei Mintia, care ajunge la o putere de instalată de 1.260 MW, se pune în funcțiune Centrala Termoelectrică Paroșeni (1956) care avea drept scop asigurarea cu energie electrică a

consumatorilor din Valea Jiului, precum și a combinatului de la Hunedoara, a uzinelor „Oțelu Roșu” și a exploatărilor petrolifere din Oltenia.

În industria carboniferă, au loc lucrări de cercetare și proiectare geologică, foraje, o îmbunătățire a metodelor de exploatare, se redeschid minele Lonea I, Lonea II, Vulcan, se deschide o nouă mină la Uricani, au fost proiectate minele de la Bărbăteni și Livezeni, apar instalațiile de preparare cum este cea de la Coroești (1961-1965), Livezeni (1987), Uricani (1989).(www.cnh.ro/istoric)

După naționalizare, Uzinele de fier ale Statului Hunedorean, au fost transformate în Întreprinderile Siderurgice de Stat Hunedoara ce cuprindeau uzinele hunedorene, dar și minele de fier de la Ghelari, Teliuc și exploatările forestiere. Astfel, perioada următoare a fost destinată creșterii producției, acest lucru însemnând o extindere și o modernizare a minelor existente, exploatarea altora noi, o creștere a volumului furnalelor, etc, la sfârșitul anului 1989 la Hunedoara funcționând un ciclu metalurgic complet: fier-fontă-oțel-laminate. Figura următoare ilustrează ponderea în producția națională a principalelor produse realizate la Hunedoara.

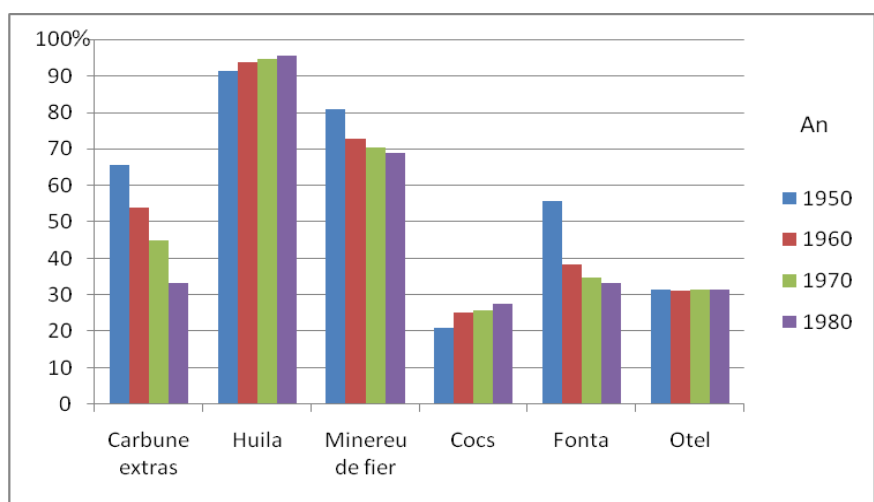

Figura 3-Ponderea în producția națională a principalelor produse (%)

(sursă: prelucrare după I.S.Gruescu, C.Grumăzescu -,„Județele Patriei. Județul Hunedoara”)

În paralel cu activitatea siderurgică desfășurată la Hunedoara, s-a dezvoltat și cel de-al doilea centru siderurgic al regiunii, uzina siderurgică Călan, până în anul 1990, uzina Victoria ajungând la un număr de patru furnale și o specializare a producției în cocs, semicocs, fontă cenușie și piese turnate.

În cadrul industriei extractive și de prelucrare a minereurilor neferoase, au apărut noi mine și cariere, iar producția de minereuri auro-argentifere extrase din Munții Apuseni a înregistrat valori substanțiale, în anul dinaintea revoluției înregistrându-se 1,56 milioane tone extrase.

Industria chimică reprezentată prin fabrica de la Orăștie, fabrica „Vâscoza” Lupeni și producția de oxigen la Hunedoara, cunoaște în anii puterii socialiste o dezvoltare a principalelor ramuri, precum și apariția de unități noi. După naționalizare, industria chimică a fost supusă reorganizării și reutilării, ceea ce a determinat o dezvoltare a acestui sector industrial.

Prezența unei mari cantități de resurse naturale valoroase și în cantitate mare, a determinat dezvoltarea în cadrul județului Hunedoara și a industriei extractive și producătoare a materialelor de construcții: rezervele de calcar localizate pe raza localităților Bănița, Băița, Crăciunești, Peștera Bolii, erau exploatare și folosite pentru producerea de lianți sau pentru

siderurgia hunedoreană. În anul 1978 ia ființă la Chișcădaga, Întreprinderea de Lianți Chișcădaga ce producea diferite sortimente de ciment și var, pe baza argilelor funcționa și Fabrica de Teracotă de la Deva și cea de Cărămizi Refractare de la Baru Mare. Industria marmurei s-a dezvoltat foarte mult în localitatea Simeria, mai ales după cel de-al doilea război mondial, luând naștere aici, la începutul anilor 1960 Întreprinderea Marmura.

Societatea comercială cu cel mai mare volum al producției în domeniul materialelor de construcții, s-a înființat în anul 1963 sub numele de Fabrica de Materiale Izolatoare și se va uni în anul 1973 cu Întreprinderea de Prefabricate din Beton(1969) sub numele de Întreprinderea de Materiale de Construcții, viitoarea SC Macon SA, după anul 1990.

Ca o necesitate a asigurării necesarului de îmbrăcăminte pentru populația județului Hunedoara, după anii 1970 au apărut și s-au dezvoltat societăți aparținând industriei textile. Două dintre acestea s-au evidențiat mai bine în peisajul hunedorean. Este vorba de Fabrica de Mătase Deva, ce s-a înființat în anul 1974, specializată pe producerea și comercializarea de țesături tip mătase cu destinațiile căptușeli, haine sport, îmbrăcăminte exterioară (costume, haine ski), articole tehnice și Întreprinderea de Tricotaje tip lână Hunedoara, ce producea tricotaje din fire PNA pentru copii și adulți.

Industria pielăriei și blănăriei dezvoltată după anul 1950, a dus la apariția unui brand- „Vidra” Orăștie, recunoscut atât în țară cât și în străinătate, fabrica diversificându-și producția în: confecții (căciuli, gulere, cojoace), haine din piei velur, mănuși, huse, confecții-vânat, etc. De-a lungul erei socialiste, produsele fabricii „Vidra” au cunoscut un renume mondial, renumitul „Alain Delon” de Orăștie făcând obiectul modei la Milano, Paris, Moscova.

În lista firmelor existente din industria alimentară, funcționau în anul 1973, la Deva, o întreprindere pentru industrializarea cărnii, ce producea preparate și conserve din carne, fabrica de lapte „Devil” Simeria, Fabrica de Bere de la Hațeg și Întreprinderea Viei și Vinului Deva, Întreprinderea pentru producerea și industrializarea legumelor și fructelor Hațeg, etc.

Capitolul 6. Efectele industrializării

Impactul industrializării forțate, a regimului comunist a avut numeroase efecte asupra județului Hunedoara, unele mai benefice dezvoltării economice, altele nu, printre acestea enumerându-se: popularea județului, dezvoltarea unor zone industriale și apariția de centre urbane, majoritatea cu specific monoindustrial, poluarea, toate acestea constituind obiectul studiului acestui capitol.

Populația județului Hunedoara a evoluat treptat dovadă fiind cifrele înregistrate la principalele recensăminte începând cu anii 1930 și până în anul 1990, fenomenul industrializării nefăcând decât să ducă la creșterea numerică a populației.

Astfel, în anul 1930, populația județului Hunedoara înregistra 319.929, în anul 1960 numărul său ajunsese deja la 423.373 locuitori, pentru ca în anul 1980 numărul său să fie 531.634 locuitori. La recensământul din 1992, populația județului Hunedoara număra 547.950 locuitori, dintre care aproape 400.000 proveneau din mediul urban, iar restul din mediul rural.

Astfel, județul Hunedoara prezenta cel mai ridicat grad de urbanizare din țară după capitală, adică 77% populație urbană(data Direcția Județeană de Statistică) 5 orașe-în 1930, 12 orașe-în 1990, iar în prezent sunt 14 orașe.

Cei doi poli principali ai județului (Valea Jiului, Valea Cernei) au atras populația din zonele sărace ale țării (Moldova, Oltenia), în special populația masculină capabilă să se integreze în producția celor două ramuri de bază ale industriei (siderurgia, industria carboniferă).

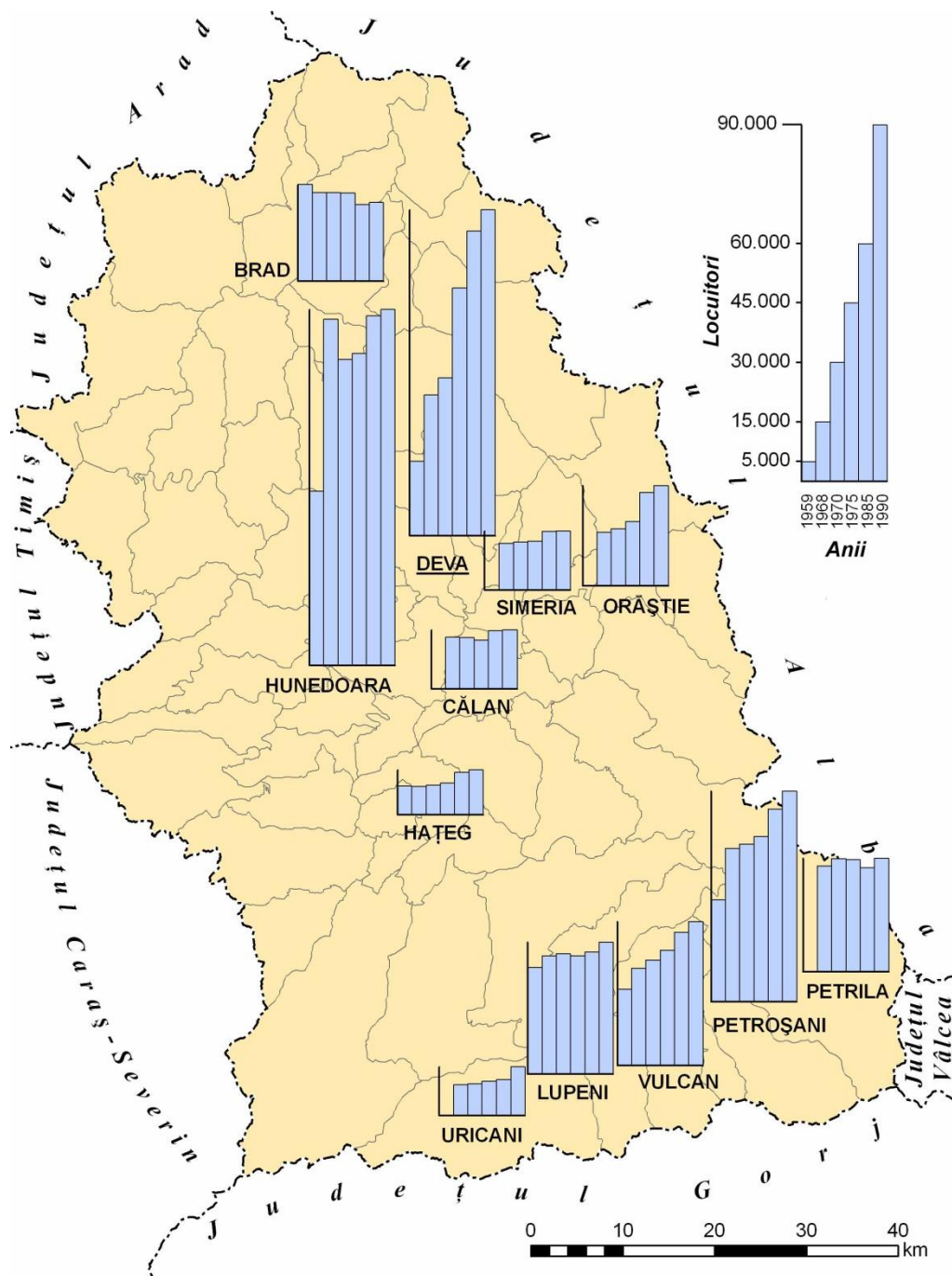

Figura 4. Evoluția numerică a populației orașelor județului Hunedoara în perioada 1959-1990

(sursă: prelucrare după Arhivele Naționale ale Statului din județul Hunedoara, Fond „Direcția Județeană de Statistică”)

Dezvoltarea economică a județului Hunedoara a fost însă mereu în strânsă legătură cu mișcarea migratorie a populației, mișcare intensificată mai ales după deschiderea primelor mine din Valea Jiului și a începerii activității la Uzinele de Fier de la Hunedoara. Peste 95.000 de persoane s-au stabilit în județ în această perioadă, majoritatea fiind populație tânără, capabilă de muncă, cu vârstă cuprinsă între 14-24 de ani și de sex masculin. Au loc astfel modificări ale indicilor demografici, a piramidei vârstelor, se constată o întinerire a populației la nivelul județului, precum și o modificare a structurii social-economice a populației (populație activă, structura populației pe sectoare de activitate, etc.)

Tabelul 1.-Migrația populației județului Hunedoara între anii 1956-1989
(sursa: prelucrare după Arhivele Naționale ale Statului din județul Hunedoara, Fond
„Direcția Județeană de Statistică”)

Anul	1956	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1989
Sosiți în județul Hunedoara (total persoane)	15.900	27.644	26.865	18.798	17.696	10.592	7.479	7.864
Plecați din județul Hunedoara (total persoane)	13.105	18.989	21.725	17.719	15.185	10.069	5.798	5.890

Procesul industrializării ce s-a desfășurat pe teritoriul județului Hunedoara, a determinat apariția unor zone industriale distincte în cadrul acestui teritoriu, fiecare cu specific industrial, datorat în principal tipului de resursă aflată în apropiere.

Au apărut astfel în județul Hunedoara, trei zone industriale distincte: zona Văii Jiului, cu activități industriale axate pe extracția și prelucrarea cărbunelui, a producerii de energie electrică (Paroșeni); zona Hunedoara-Călan-Deva, cu specific siderurgic în primele două centre și cu activități specifice industriei materialelor de construcții (Chișcădaga, Bârcea, Simeria), a industriei energetice (Mintia), a industriei ușoare; și zona Brad, cu specific minier, zonă cunoscută încă din antichitate pentru rezervele sale de minereuri auro-argentifere.

Cea mai mare moștenire lăsată de regimul comunist județului Hunedoara a fost și va rămâne însă poluarea. Poluarea apelor, a solului, a aerului, toate au existat și există încă datorită specificului economic al județului.

Capitolul 7. Declinul economic

Revoluția din decembrie 1989 marchează un moment de cotitură în istoria economiei hunedorene, căci trecerea de la sistemul unei economii centralizate la cel al economiei de piață a marcat schimbări profunde în toate ramurile din domeniul economiei. Aceste modificări nu au făcut însă decât să agraveze situația economică a județului Hunedoara, ducând la un declin al industriei hunedorene, declin ce a atras după sine schimbări majore în ceea ce privește populația, habitatul.

Zonă preponderent industrializată, Hunedoara a fost imediat după 1989 județul ce a avut cel mai mult de suferit de pe urma restructurărilor haotice făcute de guvernele ce s-au perindat la putere. Șomaj, abandon școlar, creșterea numărului de infracțiuni, poluare, sunt doar câteva dintre efectele dezindustrializării, efecte care se resimt și după 22 de ani de la marea revoluție.

Capitolul 8. Fenomenul dezindustrializării în județul Hunedoara la nivelul principalelor ramuri industriale

Acest capitol prezintă modul în care fenomenul dezindustrializării a afectat fiecare ramură industrială: restructurări, închideri de mine, privatizări ale fostelor întreprinderi, etc.

În industria carboniferă au avut loc numeroase schimbări ce au afectat în principal populația din zonă, dependentă în totalitate de munca în subteran. Treptat, sunt închise mai multe exploatare miniere:

- „în anul 1994 se închide activitatea exploatare miniere Lonea-Pilier;
- în anul 1997 se închide mina Aninoasa Nord;
- în anul 1999 se închide exploatarea minieră Câmpu lui Neag și Petrila Sud;

-în anul 2001 se închide exploatarea minieră Uricani Est și Sud, mina Brazi Vest, Paroșeni Sud și Livezeni Est;

-în anul 2002 se închide mina Valea Arsului, Ștefan, Aninoasa, Vulcan II;

-în anul 2003 se închide exploatarea minieră Dâlja și Valea de Brazi;

-iar în anul 2005 exploatarea Bărbăteni.

Stațiile de preparare se închid și ele după cum urmează:

-în anul 1990 preparația Uricani;

-în anul 1996 preparația Livezeni;

-în anul 2002 preparația de la Petrila;

-iar în anul 2004 preparația Lupeni”⁹.

În anul 2007 au avut loc numeroase lucrări de monitorizare și postînchidere la minele Lonea, Bărbăteni, Lupeni, Aninoasa, Uricani, Petrila, etc.

În ceea ce privește industria siderurgică, în anul 1998 se desprind din cadrul combinatului Călan 11 societăți comerciale. Este vorba despre „SC Cilindrul SA, SC Piese Turnate SA, SC Prelucrări Mecanice SA, SC Transport Uzinal SA, SC Reparații Siderurgice SA, SC Coloana Auto SA, SC Pram Control SA, SC Agro Flori SA, SC Bobinatorul SA, SC Turnătoria 1 SA, SC Minac Val SA”¹⁰, toate intrând în faliment până în anul 2012.

În ceea ce privește combinatul de la Hunedoara, acesta devine societate comercială în anul 1990 și funcționează la flux integrat până în anul 1999. În anul 2004 va fi preluat de grupul Mittal Steel din India, ce fuzionează doi ani mai târziu cu grupul Arcelor, devenind Arcelor Mittal Hunedoara.

În perioada 2008-2009, odată cu apariția crizei mondiale, au existat numeroase opriri ale fluxului de producție, au fost deschise liste de disponibilizări, iar în prezent mai lucrează în cadrul societății doar aproximativ 814 persoane (finele anului 2011) din cei 20.000 de altădată, iar secțiile încă active, sunt: oțelăria electrică (OE2), laminorul 750 mm și secția de turnare continuă.

Foto 1. Ruinele combinatului Călan

În cadrul industriei extractive și de prelucrare a minereurilor neferoase, în perioada 1998-2010 au fost emise 11 hotărâri guvernamentale privind procesul de închidere, conservare și monitorizare postînchidere a unor mine și cariere, aparținând celor două societăți: SC Minvest SA Deva SC Minexfor SA.

⁹ Sursa informației : www.cnh.ro-istoric

¹⁰ Ognean, D., anul 2009, pag. 33-34

Tabelul 2. – Situația închiderii minelor din județul Hunedoara
(sursa: prelucrare după HG privind închiderea și conservarea minelor din județul Hunedoara)

Nr.crt	Denumire mina/carieră	Anul închiderii	Cheltuieli totale închidere (lei)
I. SC MINVEST SA			
1.	Mina Ghelari	2005	14.156.512
2.	Mina Teliuc	2005	41.561.905
3.	Mina Barza	2005	14.870.826
4.	Mina Vețel	2005	5.700.948
5.	Mina Zlatna (Hunedoara)	2003	12.054.152
6.	Mina Deva	2003	85.684
7.	Mina Brad (parțial)	1998	72.340
8.	Muncel (lucrări post-închidere)	1999	28.106
9.	Boița-Hațeg (lucrări post-închidere)	1997	234.273
10.	Ruda-Brad (lucrări post-închidere)	1997	3.193
11.	Ghelari Est	1999	36.624
12.	Mina Certej	2006	99.291.849
13.	Deva-Bolcana	2006	85.692.194
14.	Vorța	2005	11.329.778
15.	Brad-Gurabarza	2006	63.250.13
II. SC MINEXFOR SA			
1.	Mina Săcărâmb	1998	1.143
2.	Mina Caraci	1999	345
3.	Mina Coranda-Hondol	2000	3.318
4.	Mina Băița-Crăciunești	2004	6.029

Deși mare producătoare de oțel, produse laminate, un lider pe plan național în industria metalurgică, județul Hunedoara nu a excelat niciodată la capitolul industriei constructoare de mașini, nici înainte de anul 1990, nici după. Zonă săracă, sufocată de disponibilizări, Hunedoara a devenit repede un punct de atracție pentru investitorii străini care au găsit aici forță de muncă ieftină. Astfel au apărut renumitele firme de cablaje auto, cum este de exemplu compania multinațională cu capital japonez Sumitomo Electric Wiring Systems (SEWS), cu puncte de lucru în Deva, Orăștie, Hațeg, Brad, și la Hunedoara-fabrica de cablaje auto Lisa Drăxlmaier, preluând astfel o parte din disponibilizații de la combinat.

Industria chimică hunedoreană a cunoscut schimbări majore după anul 1989. Întreprinderea cea mai reprezentativă înainte de anul 1990 era Întreprinderea Chimică Orăștie, specializată în producția de mase plastice de uz general, piese auto din materiale plastice și spume poliuretanică, pigmenți organici, din care s-au desprins treptat mai multe societăți: SC Rompiro SA, SC Chimplast SA, SC Chimsport SA.

SC Fares SA Orăștie a prosperat continuu după anii revoluției, reușind ca după anul 2002 să prelucreze jumătate din producția de plante medicinale și aromatice a României, devenind un lider pe piața internă.

În cadrul industriei extractive și producătoare a materialelor de construcții, majoritatea întreprinderilor existente înainte de anul 1990 și-au continuat activitatea după revoluția din

1989 fiind supuse însă procesului privatizării, în urma căruia majoritatea și-au schimbat denumirea.

În cadrul industriei bunurilor de larg consum, putem vorbi de o diversificare a producției, de închiderea firmelor nerentabile și de apariția altora noi.

Capitolul 9. Impactul dezindustrializării asupra populației județului Hunedoara

Dacă perioada 1948-1990 a stat sub semnul procesului de industrializare forțată, perioada de după anul 1989 a avut efect invers, fiind marcată de restructurări la nivelul tuturor ramurilor industriei, de disponibilizări masive mai ales în minerit și siderurgie, într-un cuvânt de dezindustrializare.

Perioada de tranziție economică survenită a adus o serie de schimbări în plan economic și socio-profesional. Vorbim de șomaj, de producția și munca în regim de tip „lohn”¹¹. La nivelul județului Hunedoara efectele dezindustrializării post-socialiste au fost numeroase. Acest fenomen a afectat județul atât din punct de vedere economic, cât și social, având un impact puternic asupra structurilor geodemografice, asupra fenomenului infracțional, a generat o remigrație spre locurile natale a miilor de disponibilizați din industrie, a dus la o poluare a peisajului urban.

Putem vorbi de un adevărat lanț al efectelor negative ale dezindustrializării, fiecare dând naștere la altul: scăderea natalității-regresul numeric al populației-îmbătrânirea acesteia; dezindustrializare-șomaj-creșterea ratei infracționalității și a criminalității; șomaj-migrația populației-creșterea ratei divorțialității; etc.

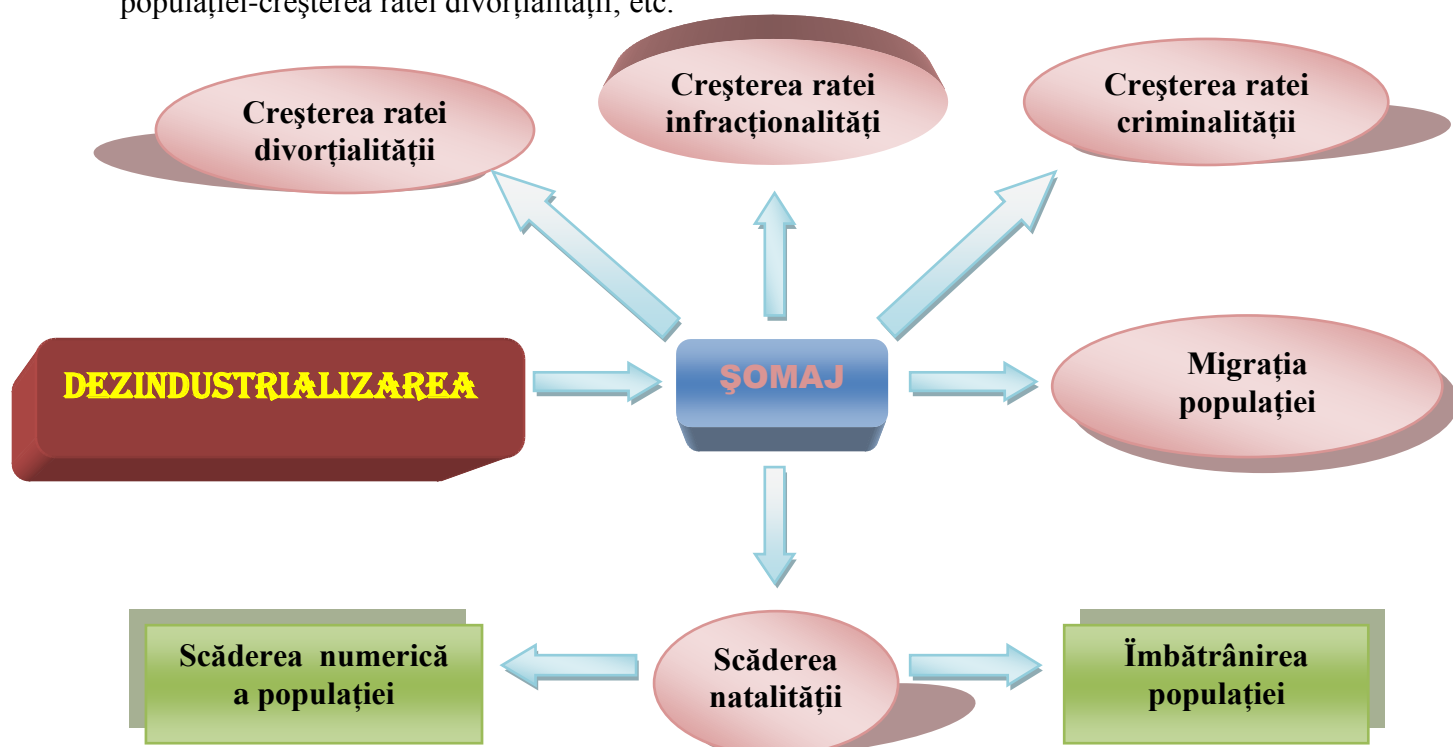

Figura 5. Impactul dezindustrializării asupra populației județului Hunedoara

¹¹ Cuvânt derivat din limba germană „lohn”=leafă, reprezentând producerea unor articole folosind mână de lucru ieftină. Materia primă este importată, prelucrată, apoi exportată din nou. Cele două părți contractante sunt formate din exportator și importator. Acest tip de afaceri se întâlnește mai mult în industria ușoară .(http://ro.wikipedia.org/wiki/Regim_de_lohn).

Un prim efect a fost regresul numeric al populației, urmat de o îmbătrânire a acesteia. Fenomenul poate fi ușor studiat atât la nivelul județului Hunedoara, cât și la nivelul fiecărui oraș al acestuia, o scădere mai mare a numărului de locuitori înregistrându-se mai ales în orașele în care industria a jucat un rol primordial (Hunedoara, Brad, orașele Văii Jiului).

Dacă la recensământul din ianuarie 1992 s-au înregistrat 547.950 locuitori, după această perioadă însă, schimbările puternice care au loc în sectorul industriei au dus la scăderea populației, la recensământul efectuat în anul 2011, județul Hunedoara înregistrând o populație stabilă de 396.253 de persoane. Dintre aceasta, orașul Deva înregistrează 56.647 locuitori, depășind numeric populația Hunedoarei (55.384 locuitori), care în trecut era cap de tabel și număra cei mai mulți locuitori. Și orașele Văii Jiului au scăzut numeric, Petroșani-34.331 locuitori, Vulcan-22.906 locuitori, Lupeni-21.986 locuitori.¹²

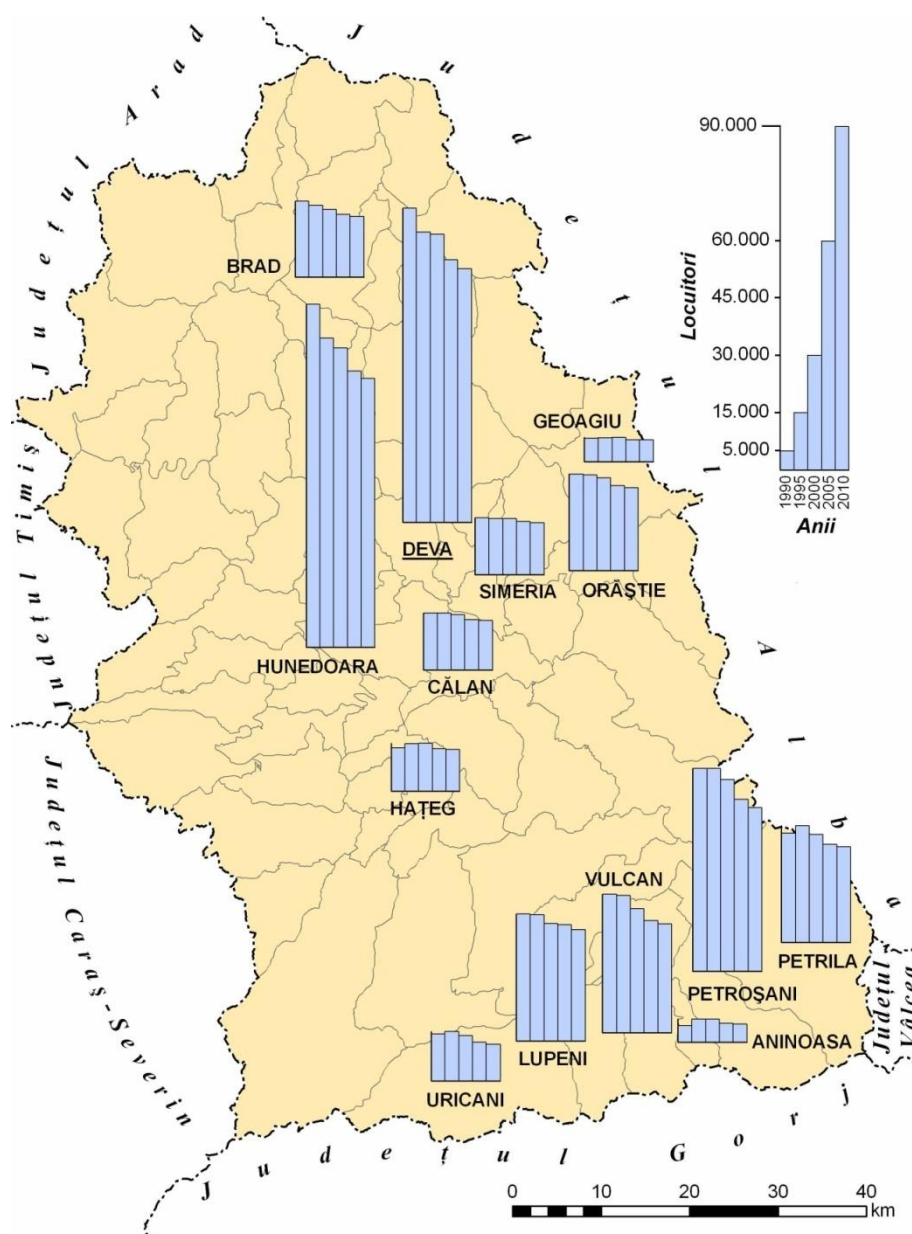

Figura 6. - Evoluția numerică a populației orașelor din județul Hunedoara (1990-2010) (sursa: prelucrare după Direcția Județeană de Statistică Hunedoara)

¹² Rezultate provizorii-Recensământul populației și locuințelor 2011

„Un fenomen generat de restructurarea industriei hunedorene și care a existat și înainte, dar în sens invers este migrația populației. Dacă până în anul 1990, județul Hunedoara funcționa ca un adevărat pol de atracție pentru populația din județele estice, sudice ale țării, odată cu căderea economiei hunedorene surplusul de populație s-a reorientat spre alte zone ale țării, în care realizarea unui venit stabil să fie relativ ușoară, sau chiar spre străinătate.”¹³

S-a accentuat mult fenomenul migrației intrajudețene, printre destinațiile favorite ale hunedorenilor devenind județele din vestul țării, în special Timiș și Arad, județe cu un grad de dezvoltare mai ridicat, cotate pe primele locuri în cadrul Regiunii de Vest. Pe lângă migrația urban-urban ia amploare și migrația inversă de până acum, urban-rural. Populația disponibilizată din industrie își mută domiciliul în zonele rurale, unde cheltuielile de întreținere erau mai mici și se putea practica și activitatea agricolă care să le asigure puțin din necesarul zilnic.

Migrația zilnică este un alt fenomen caracteristic județului Hunedoara, mai ales în perioada socialistă. Dezindustrializarea județului nu a stopat fenomenul, doar l-a diminuat, asta și datorită reducerii numărului de salariați din siderurgie, minerit sau alte sectoare industriale. Navetismul a fost un fenomen direct generat de dezvoltarea industrială a județului, dar și de imposibilitatea de a construi locuințe pentru toți muncitorii, iar evoluția navetiștilor de la Combinatul Siderurgic Călan, confirmă acest lucru.

Tabelul 3–Evoluția numerică a navetiștilor către Combinatul Siderurgic Călan (sursă: prelucrare după Biscărean Raluca-„Siderurgia Hunedoara-Călan. Implicații geospațiale”)

Nr.crt.	Localitatea de proveniență	Anul 1991 Număr navetiști	Anul 1998 Număr navetiști
1.	Batiz	90	30
2.	Călanul Mic	47	7
3.	Grid	54	12
4.	Nădăștia de Sus	59	19
5.	Nădăștia de Jos	60	20
6.	Ohaba Strei	20	3
7.	Sâncrai	41	7
8.	Sântămăria de Piatră	23	5
9.	Strei	42	1
0.	Strei Săcel	95	23
11.	Strei Sângeorgiu	86	20
12.	Valea Sângeorgiului	100	28
	Total	727	185

Dintre toate efectele dezindustrializării poate cel mai grav a fost apariția șomajului. Restructurarea economiei județului în anii 1990, a generat apariția șomajului, reducerile de personal fiind determinate fie de re tehnologizarea unor întreprinderi, fie de închiderea celor

¹³ Mateș, Adela-Ioana, anul 2011, pag.186

neperformante. Declinul forței de muncă ocupate în industria hunedoreană a fost vizibil, aceasta scăzând cu aproape 50% în intervalul 1995-2003.

„Dacă la sfârșitul anul 1991 numărul șomerilor era de 12.636 persoane, în anul 2000 s-a ajuns la un număr de 39.163 persoane dintre care 19.169 femei, și o rată a șomajului de 16.4%. Apariția unor noi unități economice pe teritoriul județului Hunedoara, după anul 2000, a redus treptat aceasta rată a șomajului prin absorția unui număr de persoane din rândul șomerilor,¹⁴ astfel că la sfârșitul lunii octombrie 2011 șomajul atinge nivelul de 5,79%, cu un număr de 11.278 șomeri. Dintre aceștia 5.969 erau șomeri indemnizați, iar restul nu beneficiau de indemnizație.

Graficul următor ilustrează situația ratei șomajului în perioada 1991-2010, în județul Hunedoara.

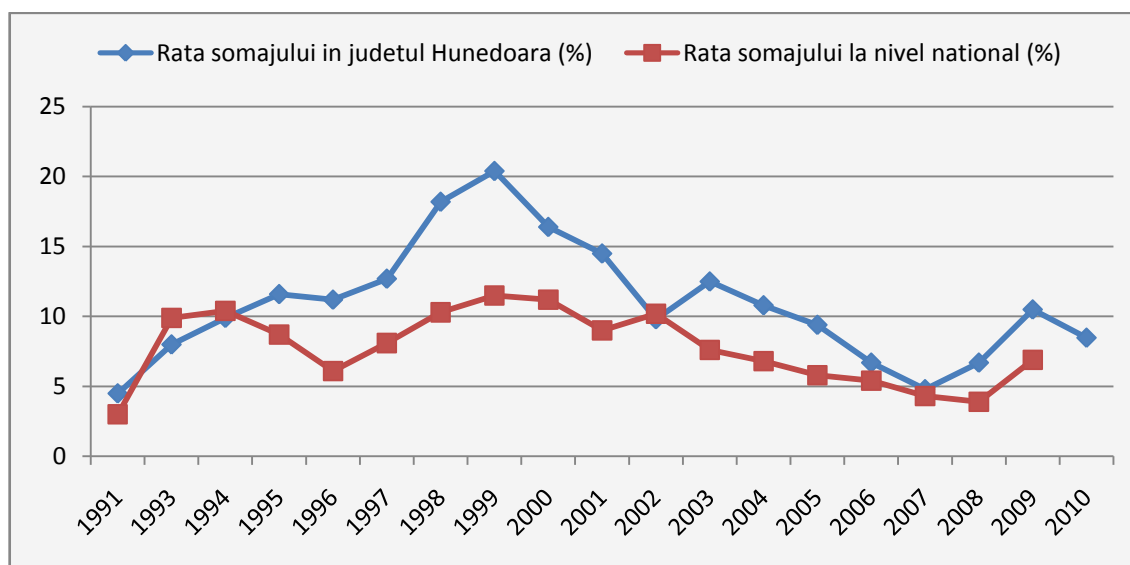

Figura 7.-Evoluția ratei șomajului la nivel național și județean (1991-2010)
(sursa: prelucrare după AJOFM Hunedoara)

În anul 2012, chiar dacă în ultimii ani rata șomajului a înregistrat valori descrescătoare, totuși, județul Hunedoara se află încă între primele județe la nivel național din punctul de vedere al șomajului, șomajul fiind concentrat în jurul zonelor urbane, cele mai multe dintre ele având în trecut un profil monoindustrial, ceea ce face și mai grea relansarea economică.

Sărăcia cauzată de lipsa locurilor de muncă, accentuarea decalajului între clasele sociale, mai ales după ce fenomenul șomajului a prins amploare, degradarea peisajului urban și a vieții sociale, toate au dus treptat la apariția și accentuarea fenomenului de delincvență și infracționalitate. Unul dintre principalii factori ce au contribuit la creșterea numărului de infracțiuni, atât în rândul populației majore cât și a celei minore a fost „fierul vechi”, rezultat în urma dezafectării principalilor coloși siderurgici, a închiderii numeroaselor mine, cariere, etc. Astfel, tot ceea ce putea fi ulterior valorificat a fost furat, devenind pentru unii principala sau chiar singura sursă de venit.

Din numărul total de infracțiuni săvârșite, majoritatea au loc în mediul urban printre zonele cu cel mai mare grad de manifestare a fenomenului fiind Valea Jiului, urmată de Deva, Hunedoara și celelalte orașe.

Un studiu întreprins recent, în anul 2011 la nivelul întregii țări de către Econtext, dar pe baza datelor cele mai recente existente la nivel național (2009) a situat județul Hunedoara, alături de județele Gorj, Alba, Mehedinți, Vaslui și Galați pe primele locuri ca număr de

¹⁴ Mateș, Adela-Ioana, anul 2011, pag.187

infrafracțiuni săvârșite și condamnări definitive. S-a vorbit chiar de existența unui centru infracțional la nivelul județelor Hunedoara, Alba și Gorj.

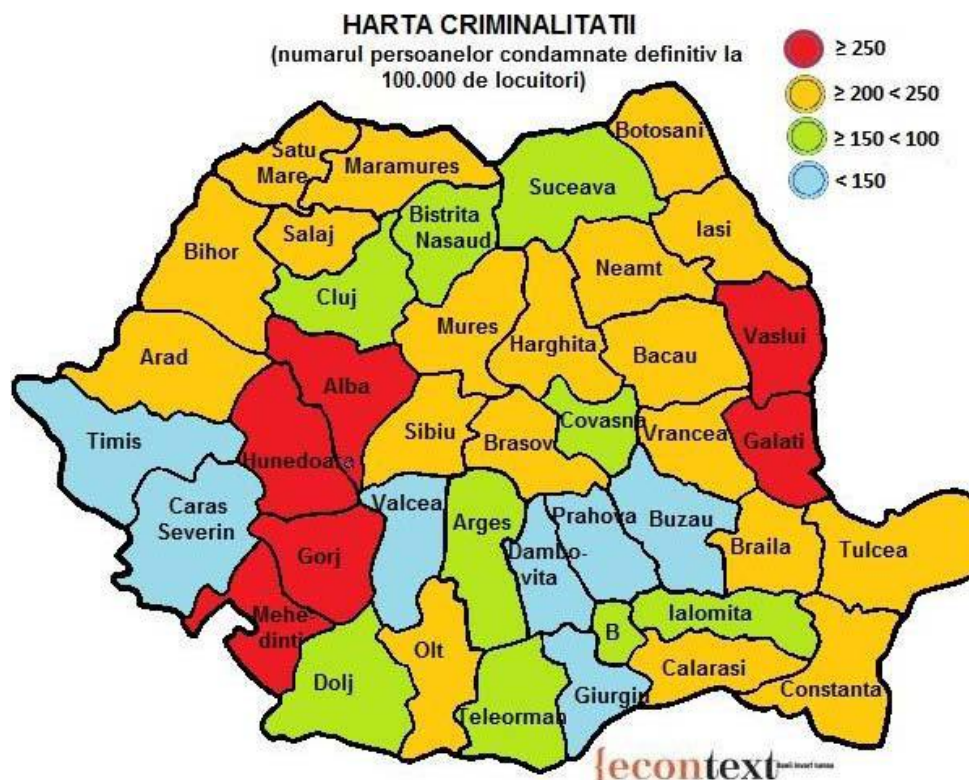

Figura 8.-Rata criminalității în România
(sursa: preluare după www.econtext.ro)

Restructurarea economică a județului Hunedoara a avut repercursiuni asupra mai multor structuri sociale, printre acestea numărându-se și învățământul. Dacă urmărim evoluția ratei abandonului școlar, observăm că aceasta a crescut începând cu anul 1990, iar în anul 2008 numărul populației analfabete era dublu față de cel din anul 1992. Fenomenul este mai frecvent în cazul familiilor dezorganizate sau, în cele în care părinții sunt plecați la muncă în străinătate.

La nivelul întregului județ, conform datelor furnizate de ISJ Hunedoara, pentru anul 2011, rata abandonului școlar era de 0,39%. Cele mai multe cazuri au fost înregistrate în zonele Uricani (1,1 %), Vulcan (0,96 %) și Orăștie (0,9%). La polul opus se află Petrila (0,08%), Petroșani (0,1%) și Hunedoara (0,21%). Deva a înregistrat o rată de 0,33%, aproape de media pe județ.

În ceea ce privește situația pe sexe, cei mai mulți elevi care renunță la școală sunt de regulă băieți (56,7% în anul școlar 2010-2011), perioada critică fiind clasa a V-a, respectiv a IX-a.

Astfel, după cum se poate observa fenomenul dezindustrializării și-a pus puternic amprenta asupra populației județului Hunedoara, efectele negative fiind numeroase și cu repercursiuni pe o perioadă lungă de timp.

Capitolul 10. Impactul dezindustrializării asupra componentei de habitat

Odată cu dezvoltarea economică și creșterea demografică a județului Hunedoara, înainte de anul 1990, s-au alocat multe fonduri construirii de locuințe, de unități de

învățământ, spitale, rețele de canalizare, de distribuție a apei potabile, etc, toate contribuind treptat la urbanizarea județului Hunedoara. Totuși, fenomenul dezindustrializării, ce a afectat societatea hunedoreană s-a resfrânt și asupra componentei de habitat, iar astăzi multe dintre clădirile de altădată sunt dezafectate, la tot pasul dai de ruine ale fostelor platforme industriale, mizerie.

S-a încercat o reconversie a fostelor zone industriale, dar operațiunea nu a reușit decât pe alocuri. Ecologizarea fostelor platforme industriale e pasată mereu de la o firmă la alta și nu se face nimic în acest sens. Majoritatea zonelor dezafectate sunt o moștenire a aproape două secole de activități industriale, de minerit, iar preocuparea pentru reconversia acestor zone în vederea repunerii în circuitul public a început să prindă contur la mijlocul anilor '70 în țările occidentale și după anii 1995, poate chiar mai târziu, la noi în țară.

La nivelul județului Hunedoara putem vorbi de existența unui parc industrial, în municipiul Hunedoara, ce adăpostește în prezent mai multe societăți comerciale, și de mai multe proiecte privind deschiderea unui parc industrial în zona Văii Jiului, pe locul fostelor situri industriale, după acțiunea de ecologizare a acestora, a altuia la Călan.

În schimb, mina Aninoasa este singura a cărei reconversie va aduce un profit, căci la finalul acțiunii de ecologizare, aceasta va fi transformată într-o mină-muzeu, ce se va întinde pe o suprafață de peste două hectare. Proiectul prevede și amenajarea în subteran a unor baruri și restaurante, iar la suprafață, dar tot în cadrul minei, a unui lac de agrement. Muzeul va prezenta istoria mineritului din Valea Jiului de la începutul său până la închiderea minelor, prin intermediul fotografiilor, uneltelor de lucru, etc.

Dacă în perioada 1950-1990 puteam vorbi de o creștere a numărului de locuințe construite, după acest an avem de-a face cu o scădere accentuată a numărului de locuințe construite, numărul cel mai mic înregistrându-se în anul 2002, după care s-a înregistrat o ușoară revenire, ajungându-se în anul 2008 la un număr de 459 locuințe construite.

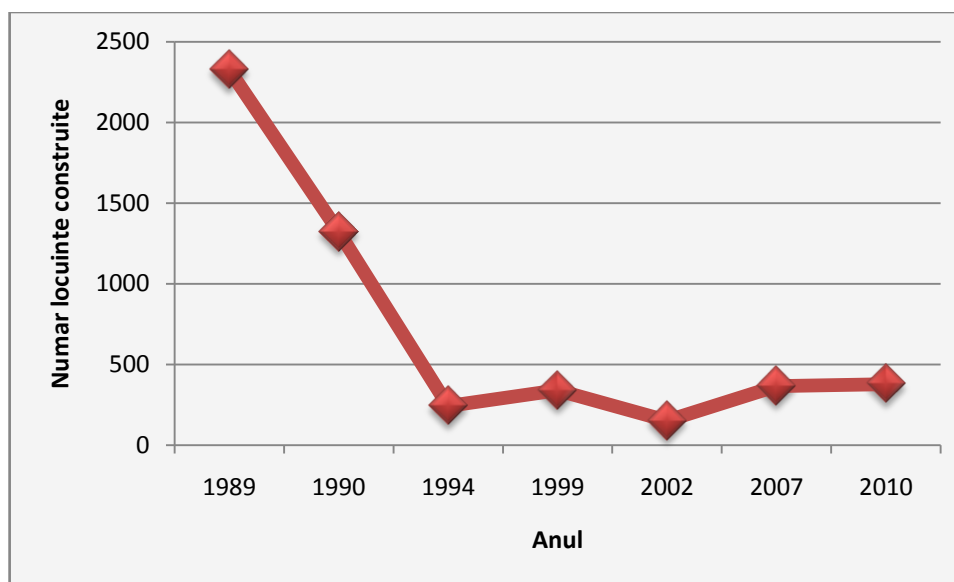

Figura 9.–Evidența locuințelor noi construite în perioada 1989-2010 (sursă: prelucrare după Direcția Județeană de Statistică Hunedoara)

Dar scăderea în timp a numărului de locuințe construite nu este problema cea mai gravă căci pe lângă acest fenomen asistăm la o degradare a peisajului urban. Blocuri neterminate ori abandonate de proprietarii lor, clădiri care se prăbușesc aproape la cea mai mică adiere a

vântului sau colonii întregi ocupate de comunitățile de rromi care le-au distrus în mare parte, aceasta este imaginea actuală a Văii Jiului, dar nu numai. Aceași situație o întâlnim și-n Hunedoara, fost oraș siderurgic sau la Exploatarea Minieră Gura Barza, Exploatarea Minieră Ghelari. Imagini dezolante, rezultat al declinului industrial al județului, al disponibilizărilor masive și al remigrației populației spre locurile de baștină.

Foto 2.-Ghelari 2011-cartierul muncitoresc Foto 3.- Hunedoara-cartierul muncitoresc

Fenomenul dezindustrializării a afectat puternic nu doar fondul locativ, ci și multe alte clădiri instituționale, sedii de societăți, unități școlare sau sanitare, a căror număr s-a redus sau a căror destinație s-a modificat. Vorbim de o migrație a personalului medical calificat, de o comasare a instituțiilor de învățământ ca urmare a reducerii numărului de elevi, de o degradare a căminelor culturale de la sate, etc.

Capitolul 11. Proiecte și programe de relansare economică

Ultimul capitol al tezei este alocat proiectelor și programelor de relansare economică realizate la nivelul județului și a principalelor localități. Cel mai important dintre toate este fără doar și poate, Planul de dezvoltare al județului pentru perioada 2007-2013. Strategia județului Hunedoara reprezintă documentul fundamental al Planului de Dezvoltare al județului, având rolul de a orienta dezvoltarea județului în perioada 2007-2013 și de a fundamenta accesul județului la Fondurile Structurale și de Coeziune ale Uniunii Europene.

Ulterior elaborării acestei strategii s-au realizat la nivelul județului Hunedoara un număr de 1431 de proiecte, divizate pe cele opt axe : infrastructura de transport și energie, competitivitate economică, turismul, cooperare teritorială, dezvoltarea rurală, dezvoltarea resurselor umane și a serviciilor sociale, mediul înconjurător, dezvoltare urbană.

În ceea ce privește sfera socialului s-au elaborat și-n acest domeniu mai multe strategii:

1. Strategia județeană privind protecția specială și integrarea socială a persoanelor cu handicap și a altor adulți în dificultate 2005-2008
2. Strategia județeană în domeniul protecției copilului în dificultate 2002-2007
3. Strategia județeană privind protecția și promovarea drepturilor copilului și asistența socială a persoanelor cu handicap 2008-2010
4. Proiect “ Sprijinirea șomerilor din județele Hunedoara și Timiș pentru integrarea pe piața muncii” 2011-2013, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, ce vizează reducerea numărului de șomeri din cele două județe, prin cursuri de recalificare profesională.

Ultimul subcapitol al tezei de doctorat este dedicat încercării de elaborare a unui proiect de relansare economică a județului, cu un accent predominant pe turism, o îmbinare a tradiției industriale cu tradițiile etnografice, un circuit turistic, care îmbină turismul cultural

cu cel de relaxare, și care introdus apoi în programele agențiilor de turism ar putea atrage turiști atât din țară, cât și din străinătate, deoarece sunt din păcate, chiar și români care nu cunosc aceste meleaguri.

Concluzii

Modificările și schimbările de natură economică, politică, socială și culturală din România și implicit din județul Hunedoara, au dus, așa cum realitatea ne-o arată de fapt, la dezechilibre, discrepanțe puternice între clasele sociale, au dat naștere unui adevărat fenomen, care a cuprins întreg județul și care a lăsat în urmă doar probleme. Acest fenomen poartă numele de dezindustrializare.

Cercetarea întreprinsă a căror rezultate au fost prezentate în lucrarea de doctorat, a urmărit de fapt surprinderea cât mai exactă a acestui fenomen al dezindustrializării, încă de la începutul său și până în prezent, încercând să scoată în evidență impactul său pe termen lung asupra populației hunedorene, asupra componentei de habitat, asupra psihicului uman.

S-a trecut de la industrializarea forțată din anii socialismului, la dezindustrializarea voită din anii capitalismului, de la popularea județului ca efect al industrializării la depopularea și îmbătrânirea populației județului, de la vechile lozinci de tipul „indiferent cât costă, construți orice” sau „dormi studente, dormi în pace, țara inginer te face” la adevărate drame sociale cauzate de lipsa locurilor de muncă.

Dezindustrializarea a afectat treptat toate ramurile industriei hunedorene, tot ceea ce odată făcea renumele acestui județ: siderurgia hunedoreană, industria extractivă a minereurilor auro-argentifere, industria energetică, industria carboniferă, industria textilă, etc., fenomenul dezindustrializării fiind din păcate sinonim cu falimentarea industriei, cu distrugerea patrimoniului industrial și transformarea într-un morman de ruine și fier vechi.

Problemele nu sunt lipsite de soluții, dar criza economică mondială nu a făcut decât să scufunde și mai mult județul în noianul de probleme cu care se confrunta deja. Se pune adesea problema de relansare economică, dar fără implicarea directă a tuturor părților (autorități locale și județene, investitori, populație), industria nu se poate relansa de una singură.

Nu este suficientă doar stabilirea unor strategii de dezvoltare, este nevoie ca populația să cunoască și să înțeleagă aceste strategii, să și le însușească și să încerce să le aplice, influențând astfel propriul lor comportament economic și social.

Sunt multe de spus și de realizat încă în județul Hunedoara, iar lucrarea de față nu face decât să tragă un semnal de alarmă pentru cei care pot și mai ales pentru cei care vor să vadă, cum a ajuns în prezent, unul dintre cele mai dezvoltate economic județe, din perioada socialistă. Resursele, fundamentul pe care s-a clădit industria acestui județ nu s-au epuizat, există, dar lipsește implicarea celor care pot să-l readucă pe culmile de altădată.

Bibliografie selectivă

Lucrări științifice

1. Abraham, F.(2006) –*România de la comunism la capitalism 1989-2004* , Editura Tritonic, București;
2. Agricola, G.(1994)-*Despre minerit și metalurgie*, Editura Soner Company,Baia Mare;
3. Alexandrescu, I.(1986)–*Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
4. Andronache, N., Ștef,Z., Cadariu,T. (1970)-*Aspecte ale dezvoltării economice și social-culturale a județului Hunedoara*, Deva;
5. Almășan, B. (1968)-*Industria minieră a României*, Editura Meridiane, București;
6. Baron, M. (1998)–*Cărbune și societate în Valea Jiului-perioada interbelică*, Editura Universitas, Petroșani;
7. Baron, M . (2010)-*Preocupări privind selecția și formarea profesională a forței de muncă de la societatea minieră “Mica”,Direcțiunea Minelor Brad ,în perioada 1920-1948*, Editura Universitas, Petroșani;
8. Baci, A., Baci, P. (1993) -*Orăștia în spiritualitatea românească-culegere de texte*, Editura Casa Corpului Didactic, Deva;
9. Baci, P. (1972)-*Fabrica “Vidra”Orăștie monografie 1922-1972*;
10. Banu, F (2004)-*Asalt asupra economiei României de la Solagra la SOVRUM (1936-1956)*, Editura Nemira, București;
11. Bălan,V., Ștef, Z., Codrea, I., Codreanu,C. (1974)-*Monografia demografică a județului Hunedoara*, Consiliul popular al județului Hunedoara;
12. Bran, A. (2001)–*Monografia județului Hunedoara*, Editura Matinal, Petroșani;
13. Brana, V. (1958)–*Zăcămintele metalifere ale subsolului românesc*, Editura Științifică, București;
14. Brana, V. (1967)- *Zăcămintele nemetalifere din România*, Editura Tehnică, București;
15. Bellet, D. (1920)–*L’Evolution de l’industrie*, Ernest Flamarion Editeur, Paris;
16. Belli, N. (2001)-*Tranziția mai grea decât un război.România 1990-2000*, Editura Expert, București;
17. Biscărean, Raluca (1999)–*Siderurgia Hunedoara-Călan. Implicații geospațiale* –lucrare-manuscris, Cluj-Napoca;
18. Biscărean, Raluca (1989)-*Influența reliefului asupra dezvoltării, sistematizării și esteticii urbane a municipiului Hunedoara*, lucrare- manuscris, Cluj-Napoca;

19. Biscărean, Raluca (2004)–*Combinatul siderurgic Hunedoara-implicații microspațiale*, Geis-referate și comunicări de geografie ”, Vol.IX, Pag.137-148, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
20. Biscărean, Raluca (2007)–*Implicații mezospațiale și macrospațiale ale Combinatului Siderurgic Hunedoara* , Geis-referate și comunicări de geografie ”, Vol.XI, Pag.86-90, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
21. Cercleux, Andreea, Loreta, Merciu, Cristina, Florentina (2010)-*Patrimoniul tehnic și industrial din România.Valorificare, riscuri și perspective de dezvoltare*, Analele Asociației Profesionale ale Geografiilor din România, Vol.I, numărul 1, București;
22. Ciangă, N., Rațiu, Ramona-Flavia (2003)–*Geografia umană a României-îndrumător de lucrări practice*, Editura D. Cantemir, Târgu-Mureș;
23. Chelcea, L (2008)-*Bucureștiul postindustrial:memorie,dezindustrializare și regenerare urbană*, Editura Polirom, Iași;
24. Chicioria, C., Orlandea, E. (2007)-*Raport geologic privind rezultatele cercetărilor pentru ape subterane din județul Hunedoara*, Editat de S.C.Minexfor S.A., Deva;
25. Ciontea, Gh. (1977)-*Tehnologia și proiectarea confecțiilor din țesături și tricoturi*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
26. Colloques de Marly–*Qualité de l’habitat. Comment ameliorer la qualité de l’urbanisme quotidien?*, Centre de Recherche de l’Urbanisme;
27. Dinu, M. (2000)–*Ce este tranziția?*, Editura Economică, București;
28. Donisă, I. (1980)-*Bazele teoretice și metodologice ale geografiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
29. Dorner, A., Ionaș, V., Lazăr, I., Căstăian, M. (1999)-*Orăștie 775*, Editura Omnia, Deva;
30. Eco U. (2006)–*Cum se face o teză de licență*, Editura Polirom, Iași;
31. Enăchescu C. (2005)–*Tratat de teoria cercetării științifice*, Editura Polirom, Iași;
32. Filip, D. (2010)-*Potențialul geografic al culoarului Depresionar Strei-Cerna-Orăștie și posibilități de valorificare*, lucrare-manuscris, Universitatea din Oradea;
33. Floca, O. (1965)–*Hunedoara, ghid turistic al regiunii*, Editura Meridiane, București;
34. Floca, O. (1969)–*Hunedoara, ghid turistic al județului*, Deva;
35. Floca, O. (1966)–*Regiunea Hunedoara*, Editura Meridiane, București;
36. Fodor, D. (2005)-*Pagini din istoria mineritului*, Editura Infomin, Deva;
37. Fodor, D., Baican, G. (2001)-*Impactul industriei miniere asupra mediului*, Editura Infomin, Deva;

38. Gavra, Camelia-Ina (2009)- *Impactul exploatărilor miniere asupra mediului înconjurător în zona Munților Metaliferi*, Geis-referate și comunicări de geografie”, Vol.XIII, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
39. Gruescu, I.S. (1970) – *Monografia județului Hunedoara*, Editura Academiei, București;
40. Gruescu, I.S., Grumăzescu, Cornelia (1970)–*Județele Patriei. Județul Hunedoara*, Editura Academiei, București;
41. Gruescu I.S. (1976)–*Gruparea industrială Hunedoara - Valea Jiului. Studiu de geografie economică*, Editura Academiei, București;
42. Halmaș, Liliana (2004)–*Destructurarea industrială în orașul Petroșani și impactul asupra dezvoltării locale și regionale* , Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.IX, Pag.132-136, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
43. Hașa, G. (2009)-*Aurul dacic-miracol sub blestem*, Editura Gligor Hașa, Deva;
44. Hitchins, K. (1998)-*România 1774-1866*, Editura Humanitas, București;
45. Hitchins, K. (1998)- *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București;
46. Iancu (Merciu), Florentina-Cristina (2010)-*Turismul ca alternativă viabilă la dezvoltarea economică a depresiunii Petroșani*, lucrare-manuscris, Universitatea București;
47. Ianoș, I. (1987)-*Orașele și organizarea spațiului geografic (Studiu de geografie economică asupra teritoriului României)*, Editura Academiei R.S.R., București;
48. Ianoș, I. (2004)-*Dinamica urbană. Aplicații la orașul și sistemul urban românesc*, Editura Tehnică, București;
49. Ianovici, V., Giușcă, D., Ghițulescu, T., Bortoș, M., Lupu, M., Bleahu, M., Savu, H. (1969)-*Evoluția geologică a Munților Metaliferi*, Editura Academiei R.S.R., București;
50. Ianovici, V., Bortoș, M., Bleahu, M., Patrulius, D., Lupu, M., Dumitrescu, R., Savu, H. (1976)-*Geologia Munților Apuseni*, Editura Academiei R.S.R., București;
51. Iliescu, I., Istrate, T. (1974)-*Orăștie-750 de ani*, Casa județeană a Corpului Didactic Deva;
52. Ilieș, A., Stașac, M. (2000)- *Studiul geografic al populației*, Editura Universității din Oradea;
53. Ionaș, V. (2002)– *Roșcani-file de istorie (Roșcani, Mihăiești, Panc, Panc-Săliște)*, Editura Emia, Deva;
54. Iovanelli, Marcela, Felicia (1975)-*Industria românească 1934-1938*, Editura Academiei, București;

55. Jucu, I.,S. (2010)-*Cadrul teoretic și metodologic de analiză al procesului de restructurare urbană specific orașului românesc post-socialist*, Analele Asociației Profesionale ale Geografiilor din România, Vol.I, numărul 1, București;
56. Lazăr, Sabina (2000)-*Zona minieră Certej- Săcărâmb*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.VII, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
57. Lazăr, I., Tamaș, I. (2003)–*Monografia comunei Baru Mare*, Editura Emia, Deva;
58. Lazăr,I., Stârcescu Enăchiță C. (2008)-*Monografia orașului Simeria* , Editura Emia, Deva;
59. Lăzărescu, Violeta, Manuela, Corbeanu, C. (2011)-*Impactul unor activități poluante asupra mediului în județul Dâmbovița*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.XV, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
60. Lungu, I., Radu, V., Corlan, G., Ion, M. (1962)-*Din istoricul economiei hunedorene*, Intreprinderea Poligrafică Hunedoara-Deva;
61. Lungu, I., Radu, V., Valea, M. (1966)-*Ținutul Hunedoarei. Străvechi leagăn al culturii românești*, Editat de Comitetul Regional P.C.R. Hunedoara-Deva;
62. Lupei, N., Brana,V. (1971)-*Zestrea minerală a lumii*, Editura Stiințifică, București;
63. Lupu, M. A., Tudor, P., Bogza,V., Marcu, N., Puia, I., Cherciu, A. (1974)-*Istoria economiei naționale a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
64. Malinschi, V. (1964)-*Industria României*, Editura Academiei , București;
65. Malița, M., Georgescu,C. (2010)-*România după criză. Reprofesionalizarea*, Editura Compania, București;
66. Marinescu, C. (2007)-*Economia de piață. Fundamentele instituționale ale prosperității*, Editura ASE, București;
67. Mateș, Adela-Ioana, Vulcan Ana-Maria (2009)-*Efectele industrializării excesive în județul Hunedoara*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.XIII, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
68. Mateș, Adela-Ioana (2010)-*Impactul industrializării asupra populației și habitatului hunedorean*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.XIV, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
69. Mateș, Adela-Ioana (2011)-*Dezindustrializarea și implicațiile sale sociale în județul Hunedoara*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.XV, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;

70. Mateș, Adela-Ioana (2012)-*Riscuri demografice în județul Hunedoara, consecință a dezindustrializării*, Geographia Napocensis, Anul VI, numărul 2, Academia Română, filiala Cluj-Napoca;
71. Mateș, S.N. (2009)-*Contabilitatea cheltuielilor la societățile comerciale*, lucrare-manuscris, Universitatea de Vest "Vasile Goldiș", filiala Deva;
72. Merciu, G.L., Merciu, Florentina-Cristina (2011)-*Perspective de dezvoltare ale zonelor industriale restructurate funcțional. Studii de caz municipiile Reșița și Petroșani*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.XV, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
73. Mitea, C., Zidăriță, Șt. (1964)-*Hunedoara și Reșița-giganți ai industriei românești*, Editura Politică, București;
74. Nichițean, C., Jianu, Coralia Maria (2006)-*Săcărâmb, cămara de comori a Transivaniei. Trecut și viitor*, Editura Setras, Deva;
75. Niculescu, Gh., Dănuț, C. (1983)-*Muntele Mic-Țarcu*, Editura Sport Turism, București;
76. Nicoară, L. (1999)-*Geografia populației*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca;
77. Nimigeanu, V. (1984)-*Metodologia cercetărilor geografice regionale*, Universitatea "Al.Cuza", Iași ;
78. Ognean, D. (2009)-*Efectele geodemografice ale dezindustrializării în județul Hunedoara. Studiu de caz : Călan*, lucrare-manuscris, Cluj-Napoca
79. Oncu, M. (1997)-*Resurse metalifere ale subsolului în județul Hunedoara*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.IV, Pag.135-138, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
80. Oncu, M. (2001)-*Culoarul Mureșului (Sectorul Deva-Zam) studiu geoecologic*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca;
81. Panaite Ludmila (1974)-*Metodologia cercetării economico-geografice*, Centrul de multiplicare al Universității din București;
82. Pasti, V. (1995)-*România în tranziție. Căderea în viitor*, Editura Nemira, București;
83. Paulet, J. (2000)-*Géographie urbaine*, Armand Colin, Paris;
84. Pădurean, M.M. (2009)-*Monografia comunei Teliucu Inferior*, Editura Cetate Deva, Deva;
85. Pârvu, G, Mocanu Gh., Himboschi, C, Grecescu A. (1977)-*Roci utile din România*, Editura Tehnică, București;
86. Popa, Elia (1996)-*Zăcămintul de cărbune brun Brad-Tebea*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.III, Pag.87-92, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;

87. Popa-Necşa, V. (1930)–*Privire asupra agriculturii și industriei din Țara Moșiilor*, Institutul de arte grafice Bucovina, București;
88. Popa, N. (1999)–*Țara Hațegului-potențialul de dezvoltare al așezărilor omenești*, Editura Brumar, Timișoara ;
89. Popescu, Rodica, Claudia, (2000)–*Industria României în secolul XX, Analiză geografică*, Editura Oscar Print, București;
90. Popescu, P., Floca, D., Valea, M., Nichițean, C. (1971)–*Din istoria regiunii miniere Certej-Săcărâmb*, Intreprinderea Poligrafică Hunedoara-Deva, Deva;
91. Preda I., Pasere, D. (1985)–*Valea Jiului*, Editura Sport-Turism, București;
92. Rausser, V. (1968)–*Bazele planificării economiei naționale*, Editura Academiei, București;
93. Rausser, V. și colab. (1972)–*Repartizarea teritorială a industriei*, Editura Academiei, București;
94. Rațiu, I. (1990)–*România de astăzi-comunism sau independență ?*, Editura Condor, București;
95. Ripoșan Milidora (1996)–*Municipiul Deva. Studiul activității industriale*-lucrare-manuscris, Cluj-Napoca;
96. Rișcuța Cristina (2008)–*Politici de investiții economice și social-culturale în mineritul aurifer românesc (1918-1948): Societatea “Mica” Brad și Exploatarea Minieră Roșia Montană*, lucrare-manuscris, Alba-Iulia;
97. Roman, B., Sîntimbrean, A., Wollmann, V. (1982)–*Aurarii din munții Apuseni*, Editura Sport-Turism, București;
98. Rowthorn, R., J.R. Wells (1990)–*De-industrialization and foreign trade*, Cambridge University Press;
99. Rotariu, T., Iluț, P (1997)–*Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practică*, Editura Polirom, Iași;
100. Rus, A. (2003)–*Valea Jiului–o capcană istorică*, Editura Realitatea Românească, Petroșani;
101. Rus, D. (1998)–*Județul Hunedoara-ghid turistic*, Editura Sigma Plus, Deva;
102. Rus, D. (2004)–*Legende geografice hunedorene*, Editura Emia, Deva;
103. Rus, D. (2009)–*Bibliografia geografică și geologică a județului Hunedoara*, Editura Nomina, Pitești;
104. Rus, D. (2011)–*Creșterea și descreșterea Combinatului Siderurgic Hunedoara*, Geis-referate și comunicări de geografie, Vol.XV, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;

105. Stanca, S. (1996)-*Monografia istorico-geografică a localității Petroșeni din Valea Jiului*, Editura Fundației Culturale “Ion D. Sîrbu”Petroșani;
106. Stelczner, Elena, Maria (2010)- *Percepere și comportament environmental. Premise ale dezvoltării durabile. Model teritorial municipiul Hunedoara*, lucrare-manuscris, Cluj-Napoca;
107. Surd, V. (2001)–*Geodemografie*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;
108. Surd, V., Puiu, V., Zotic, V., Moldovan, C., (2007)-*Riscul demografic în Munții Apuseni*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;
109. Szabo, Mioara (1997)–*Industria carboniferă a orașului Lupeni*, Geis- referate și comunicări de geografie, Vol.IV, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
110. Șandru, I. (1978)–*România. Geografie economică*, Editura Academiei, București;
111. Șerban, O. (1995)–*Regiunea minieră Certej-Săcărâmb*, Geis- referate și comunicări de geografie, Vol.I, Pag.145-150, Editura Casei Corpului Didactic, Deva;
112. Vaida, V., Bereș, F. (2003)–*Pagini ale energiei românești*, Editura Mirton, Timișoara;
113. Vasile, I.R. (2001)-*Hunedoara, un ținut cu istorie tehnică seculară. Șansa relansării economice a unei regiuni.*, lucrare publicată în cadrul Atelierului Național de Arheologie Industrială, București;
114. *** (2010) *Centralizator SILVI*, Direcția Silvică Hunedoara;
115. *** (2010) *Centralizator SILV3*, Direcția Silvică Hunedoara;
116. ***(1974)-*Combinatul Siderurgic Hunedoara. Tradiție și progres în siderurgie 1884-1974*, Editura pentru Turism;
117. ***(2004)-*Decizia nr.339 din 31.12.2004 referitoare la ajutorul de stat acordat S.C. Siderurgica S.A. Hunedoara*
118. ***(1994)-*Din istoricul metalurgiei hunedorene.110 ani de la punerea în funcțiune a primului furnal de la Hunedoara 1884-1994*, Editura Polidava, Hunedoara;
119. *** (1979)-*2000 de trepte în minierul zărandean*, Tipografia Deva;
120. *** (1971)-*Industria României 1966-1970*, Editura Politică, București;
121. *** (1964)-*Industria României 1944-1964*, Editura Academiei, București;
122. *** (1980)-*Județele Patriei. Hunedoara. Monografii*, Editura Sport-Turism, București;
123. *** *Planul de dezvoltare al județului Hunedoara în perioada 2007-2013*, Prefectura județului Hunedoara;

124. *** (2009)-*Raport anual starea mediului Hunedoara 2009*, Agenția Națională pentru Protecția Mediului;
125. ***(2010)- *Raport anual starea mediului Hunedoara 2010*, Agenția Națională pentru Protecția Mediului;
126. ***(2011)-*Raport sistemul de gospodărire a apelor județului Hunedoara*, Deva ;
127. *** (1964)-*Regiunea Hunedoara 1944-1964*, Editura Întreprinderea Poligrafică Hunedoara-Deva;
128. *** (1967)-*Regiunea Hunedoara*, Editura Întreprinderea Poligrafică Hunedoara-Deva;
129. ***(1974)- *Regiunea Hunedoara*, Editura Întreprinderea Poligrafică Sibiu ;
130. *** (1983)- *România - Ghid turistic*, Editura Sport-Turism, București;
131. ***(1993, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007,2008, 2009. 2010, 2011), *Anuarul Statistic al României*, Direcția Județeană de Statistică Hunedoara;

Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Hunedoara-

1. Fond Combinatul Minier Valea Jiului: Societatea Anonimă Română (SAR) "Petroșani"-Serviciul Producție, Serviciul Tehnic, Serviciul Tehnic, Biroul Topo-Geologie, Serviciul Planificare, Confidențială;
2. Fond "Salgo-Tarjani"-Societate pe actii maghiare;
3. Fond "Mina Ghelar";
4. Fond "Exploatarea Minieră Boița-Hațeg";
5. Fond "Industria Ceramică S.A. Baru Mare";
6. Fond "Întreprinderea "Victoria" Călan";
7. Fond "Întreprinderea Minieră Barza"- Serviciul Investiții, Serviciul Geologie, Serviciul BDS, Uzina Preparare;
8. Fond "Societatea Petroșani. Direcția generală"- Serviciul Contabilitate, Serviciul Investiții, Serviciul Producție-Planificare, Serviciul Organizarea Muncii, Serviciul Mecanic Șef;
9. Fond "Colecția Personală farmacist Farago Andrei";
10. Fond "Societatea "Mica" Brad";
11. Fond "Fabrica de mobilă Petroșani";
12. Fond "Întreprinderea Minieră Lupeni";
13. Fond "Întreprinderea Minieră Petrila";

14. Fond ”Întreprinderea Minieră Lonea”;

15. Fond ”Direcția Județeană de Statistică”

Interviuri

1. Interviu cu d-nul Trosan Ioan, angajat SC Minvest SA Deva, februarie 2010;
2. Interviu cu d-nul Refec Ioan, geolog șef la SC Minexfor SA Deva, martie 2010;
3. Interviu cu d-nul Bodrean Viorel, 82 ani, fost miner Certej-Sacaramb, zăcământul Coranda, iunie 2009;
4. Interviu cu d-na Sâncrăian Victoria, director economic SC Matex SA Deva, martie 2010;
5. Interviu cu d-nul Iancu Filișan, director general SC Chimica SA 1997-2007, aprilie 2010;
6. Interviu cu d-nul Bodrean Ioan, administrator SC Hifcon SA Deva, septembrie 2011;
7. Interviu cu d-nul Munteanu Radu, angajat SC SEWS SA Deva, septembrie 2011;
8. Interviu cu d-na Papeț Tania, economist SC ICSH SA Hunedoara, mai 2010;

Internet

1. <http://www.fares.ro/despre noi>
2. <http://www.cnh.ro/galerie foto>
3. <http://www.termodeva.ro/index.php./despre-noi/productie>
4. http://www.isj.hd.edu.ro/cjapp/articole/abandonul_scolar_2004.doc
5. <http://www.panoramio.com/photo>
6. <http://imagini.romania-natura.ro/lacuri>
7. <http://www.talcdolomita.ro/poze>
8. <http://www.adevarul.ro/locale/hunedoara>
9. <http://cshd.worldpress.com>
10. <http://www.bizoo.ro/firme-judetul-hunedoara>
11. <http://csvcalan.worldpress.com>
12. http://muzeul-satului.ro/patrimoniu_arhitectura.php
13. <http://www.econtext.ro/dosar--2/analiza/harta-criminalitatii-topul-judetelor-din-romania-dupa-rata-criminalitatii.html>
14. <http://www.econtext.ro/dosar--2/analiza/harta-infractionalitatii-unde-este-cel-mai-nesigur-de-trait-in-romania-topul-judetelor-dupa-numarul-infraciunilor.html>
15. <http://www.hidroelectrica.hd.ro/despre-noi>
16. www.turismland.ro
17. <http://hd.politiaromana.ro/informatiipublice/statistici/>